

Ohjeet: Ei kirjallista materiaalia, eikä laskinta. Tässä tentissä on 4 sivua ja 5 tehtävää. Tehtävien yhteenlaskettu maksimipistemäärä on 45 pistettä. Tehtävien yhteispisteet kerrotaan 2:lla, minkä tuloksena muodostuu tentin lopulliset pisteet. Tarvittavat kaavoja ja muuta aineistoa on liitteenä.

Tehtävä 1. Selitä alla olevat termit ja käsitteet maksimissaan kolmella virkkeellä (max 2 p. per termi/käsite).

a) vahvasti aito siirtofunktio, b) skenaariopiiri, c) marginaalinen stabiilius, d) vaimennussuhde, f) viive

Tehtävä 2. Auton nopeudelle on saatu alla oleva epälineaarinen DY-malli:

$$m \cdot \frac{d}{dt} v = \alpha_n \cdot u \cdot T(\alpha_n v) - mgC_r \cdot \text{sgn}(v) - 0.5 \rho C_d A \cdot v^2 - mg \cdot \sin(\theta), T(\alpha_n v) = T_m \left(1 - \beta \left(\frac{\alpha_n v}{\omega_m} - 1 \right)^2 \right)$$

jossa m on auton massa kuormineen, α_n on vaihdekohtainen vakio, $u = u(t)$ on polttoaineen suihkutuksen ohjausfunktio, $v = v(t)$ on auton nopeus, $\theta = \theta(t)$ on tien kaltevuuskulma, g on putoamiskiintyvyyys, ρ on ilman tiheys, A on auton frontaalipinta-ala, C_r on vierimiskitkakerroin, C_d on auton muodosta johtuva vastuskerroin, $T(\alpha_n v)$ on auton moottorin generoima vääntömomentti, $T_m > 0$, $\omega_m > 0$.

Oletetaan, että auto etenee vakionopeudella $v(t) = v_r > 0$ vakiokulmassa $\theta(t) = \theta_r > 0$ pysyvää tietä pitkin ylöspäin. Oletetusta vakionopeudesta seuraa, että $\text{sign}\{v(t)\} = 1$.

a) Kirjoita ohjausfunktiolle $u(t)$ sellainen vakioarvo u_r , jolla auton vakionopeus voidaan säilyttää vallitsevissa olosuhteissa? (2 p.)

b) Auton nopeutta voidaan approksimoida lineaarisella dynaamisella poikkeamamallilla a)-kohdan toimintapisteessä. Lineaarinen dynaaminen poikkeamamalli on muotoa:

$$\frac{d}{dt} \Delta v(t) = a \cdot \Delta v(t) + b \cdot \Delta u(t) + c \cdot \Delta \theta(t),$$

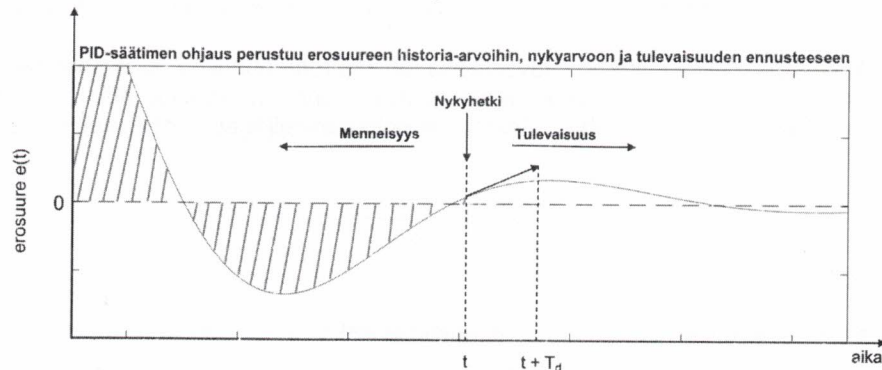
joka on saatu 1. asteen Taylorin approksimaatiolla. Määritä lineaarisen mallin kertoimet a , b ja c . (5 p.)

c) Piirrä poikkeamamallia vastaava alkeislohkokaavio, jonka ulostulo on $\Delta v(t)$ ja jonka sisäänmenot ovat $\Delta u(t)$ ja $\Delta \theta(t)$. (2 p.)

d) Muodosta poikkeamamallista nopeuden muutoksen Laplace-muunnos ja esitä se pakkovasteen ja luonnollisen vasteen muunnosten summana. (2 p.)

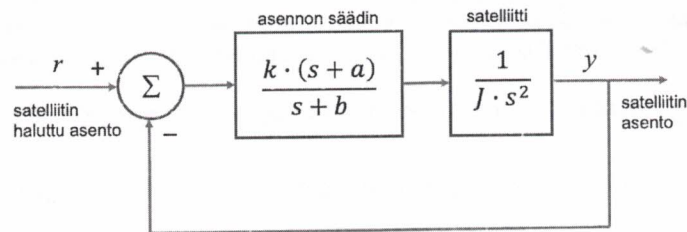
Tehtävä 3. PID-säätimen ohjauksen laskenta perustuu erosuureen historia-arvoihin, nykyarvoon ja tulevaisuuden ennusteeseen. Alla on PID-säätimen ohjauksen kaavaa sekä ohjauksen laskentaperiaatetta havainnollistava kuva.

$$u(t) = k_p e(t) + k_i \int_0^t e(\tau) \cdot d\tau + k_d \frac{de(t)}{dt}$$

Oletetaan, että Tehtävän 2 auton moottorin polttoaineen suihkutusta säädetään PID-säätimellä. Tien kaltevuuskulma pienenee yhtäkkisesti sen nykyisestä arvostaan, mutta sen etumerkki säilyy. Selosta PID-säätimen P-, I- ja D-haaran ohjauskomponenttien käyttäytyminen siirryttäessä kaltevuuskulman pienenemishetkestä uuteen tasapainotilaan, jossa nopeuden erosuure on nolla. (4 p.)

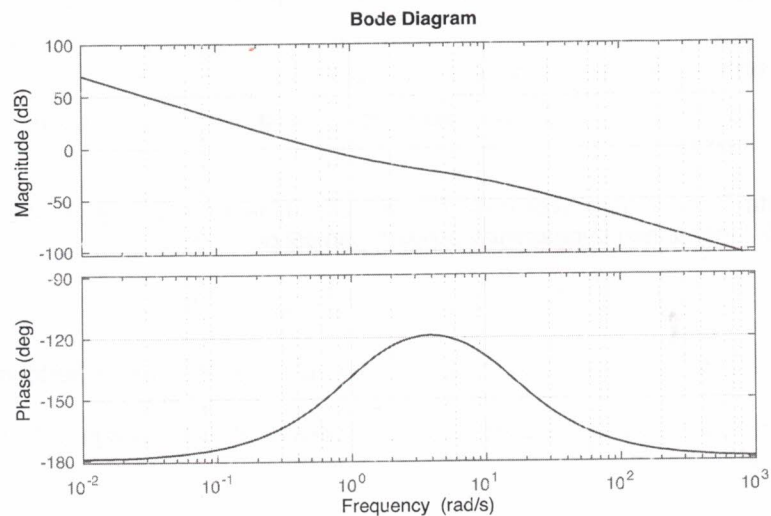
Tehtävä 4. Satelliitin asennon säätöpiirin lohkokaavio on alla.

Parametrit k , a ja b ovat säätimen viritysparameetreja ja $J > 0$ on satelliitin hitausmomentti.

- a) Johda säätöpiirin stabiiliusehdot kaksiosaisella Routhin testillä. Voit olettaa, että piirin siirtofunktio on supistumaton eli että piirin nolla ei kumoa mitään piirin napaa. (4 p.)

Alla olevassa Bode-diagrammissa on erään satelliitin asennon avoimen järjestelmän Bode-diagrammi.

- b) Arvioi säätöpiirin askelvasteen prosentuaalinen ylitys liitteenä olevilla kuvaajilla. (2 p.)
 c) Miksi liitteen kuvaajista arvioitu prosentuaalinen ylitys on tälle järjestelmälle varmasti epätarkka, vaikka a)-kohdassa tehdyt oletukset ja stabiiliusehdot ovat voimassa? (1 p.)
 d) Järjestelmän nykyistä vaihevaraa voi kasvattaa säätimen vahvistuksen k sopivalla valinnalla. Paljonko säätimen vahvistusta on muutettava, jotta vaihevara olisi noin 60 astetta? (2 p.)
 e) Olkoon säätöpiirin asetusarvo $r(t) = t$, $t > 0$. Määriä piirin säätövirheen loppuarvo. (3 p.)

Tehtävä 5. Aurinkopaneelijärjestelmän tavoitteena on seurata aurinkoa automaattisesti siten, että järjestelmän paneelit keräävät mahdollisimman paljon auringon säteitä. Näin aurinkopaneelista saadaan mahdollisimman suuri teho. Olkoon aurinkopaneelijärjestelmän avoimen järjestelmän siirtofunktio

$$L(s) = \frac{K}{\tau \cdot s + 1}$$

kun anturi on ideaalinen.

- a) Muodosta takaisinkytketyn systeemin siirtofunktio ja ratkaise sen aikavakio ja DC-vahvistus. (2 p.)
 b) Määritä takaisinkytketyn systeemin askelvasteen loppuarvo sisäänmenoaskeleelle, jonka koko $A > 0$. Miten askelvasteen loppuarvoa voi tarkentaa? (2 p.)
 c) Ratkaise takaisinkytketyn systeemin herkkyyssuhteen aikavakion suhteen. (2 p.)

VIHJE: Takaisinkytketyn systeemin $T(s)$ herkkyys prosessin aikavakion τ suhteen on:

$$S_\tau(s) = \frac{\tau}{T(s)} \cdot \frac{d}{d\tau} T(s).$$

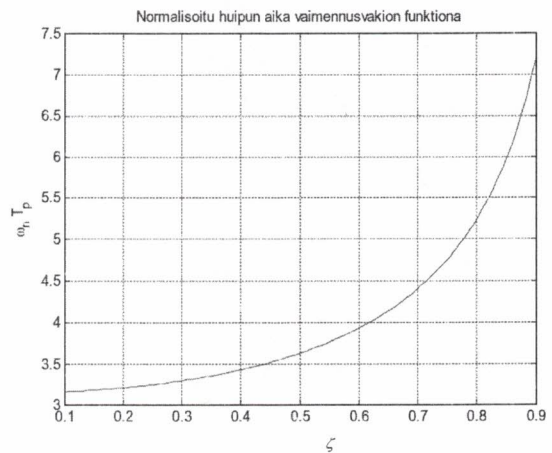
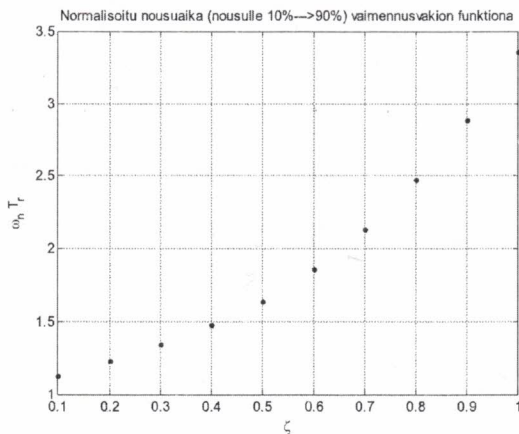
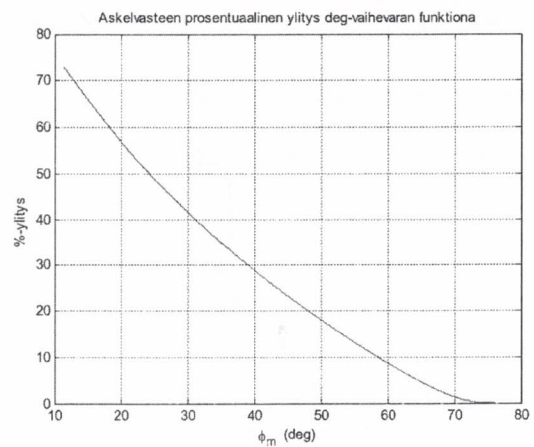
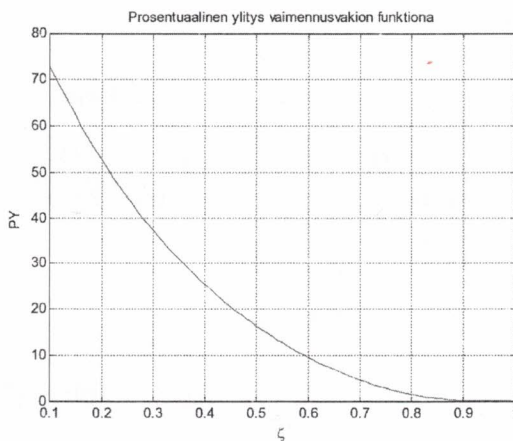
d) Määritä herkkyyden amplitudivahvistus, kun $\omega \rightarrow \infty$. (2 p.)

LIITE. Toisen kertaluokan viiveettömän ja nollattoman systeemin suunnittelukäyriä.

$$G(s) = \frac{k \omega_n^2}{s^2 + 2\zeta \omega_n s + \omega_n^2}, \quad \omega_n \geq 0$$

$$0 \leq \zeta \leq 1 \Rightarrow s = -\zeta \omega_n \pm j \omega_n \sqrt{1 - \zeta^2}$$

Vaimennussuhdetta kutsutaan myös vaimennusväkioksi. PY = %-ylitys = prosentuaalinen ylitys.

$$\lim_{t \rightarrow \infty} f(t) = \lim_{s \rightarrow 0} s \cdot F(s), \quad T_s \approx \frac{4}{\zeta \omega_n}$$

$$R(r, c) = \frac{\begin{vmatrix} R(r-2, 1) & R(r-2, c+1) \\ R(r-1, 1) & R(r-1, c+1) \end{vmatrix}}{-R(r-1, 1)}$$

$$\begin{vmatrix} a & b \\ c & d \end{vmatrix} = a \cdot d - b \cdot c$$

$f(x)$	$\sin(x)$	$\cos(x)$	$\exp(x)$	$\ln(x)$	x^p	$a \cdot b$	$\frac{n}{d}$	$h(g(x))$
$f'(x)$	$\cos(x)$	$-\sin(x)$	$\exp(x)$	$\frac{1}{x}$	$p \cdot x^{p-1}$	$a' \cdot b + b' \cdot a$	$\frac{d \cdot n' - n \cdot d'}{d^2}$	$h'(g(x)) \cdot g'(x)$

$$f(\bar{x}_1 + \Delta x_1, \dots, \bar{x}_n + \Delta x_n) \approx f(\bar{x}_1, \dots, \bar{x}_n) + \frac{\partial f}{\partial x_1}(\bar{x}_1, \dots, \bar{x}_n) \cdot \Delta x_1 + \dots + \frac{\partial f}{\partial x_n}(\bar{x}_1, \dots, \bar{x}_n) \cdot \Delta x_n \quad \text{Taylor MISO}$$

Partial Fraction Expansions (PFE) of Strictly Proper Rational Functions:

$$\frac{c \cdot x + d}{(x-a) \cdot (x-b)} = \frac{c \cdot a + d}{(x-a) \cdot (a-b)} + \frac{c \cdot b + d}{(b-a) \cdot (x-b)} \quad \text{for } a \neq b. \text{ For mutually distinct numbers } a, b, c:$$

$$\frac{d \cdot x^2 + e \cdot x + f}{(x-a) \cdot (x-b) \cdot (x-c)} = \frac{d \cdot a^2 + e \cdot a + f}{(x-a) \cdot (a-b) \cdot (a-c)} + \frac{d \cdot b^2 + e \cdot b + f}{(b-a) \cdot (x-b) \cdot (b-c)} + \frac{d \cdot c^2 + e \cdot c + f}{(c-a) \cdot (c-b) \cdot (x-c)}$$

function f → One-Sided Laplace Transform F:

$f(t), t \geq 0$	$F(s) = L\{f\}$
1	$\frac{1}{s}$
t	$\frac{1}{s^2}$
t^n	$\frac{n!}{s^{n+1}}$
$\exp(a \cdot t)$	$\frac{1}{s-a}$
$\sin(b \cdot t)$	$\frac{b}{s^2 + b^2}$
$\cos(b \cdot t)$	$\frac{s}{s^2 + b^2}$
$\exp(a \cdot t) \cdot \sin(b \cdot t)$	$\frac{b}{(s-a)^2 + b^2}$
$\exp(a \cdot t) \cdot \cos(b \cdot t)$	$\frac{s-a}{(s-a)^2 + b^2}$
$\exp(a \cdot t) \cdot t$	$\frac{1}{(s-a)^2}$

One-Sided (Unilateral) Laplace Transform Rules:

$f(t)$	$F(s) = L\{f\}$
$x_1(t) + x_2(t)$	$X_1(s) + X_2(s)$
$a \cdot x(t)$	$a \cdot X(s)$
$\begin{cases} x(t-a), & t \geq a \\ 0, & t < a \end{cases}$	$\exp(-a \cdot s) \cdot X(s)$
$\dot{x}(t)$	$s \cdot X(s) - x(0)$
$\ddot{x}(t)$	$s^2 \cdot X(s) - s \cdot x(0) - \dot{x}(0)$
$\int_0^t x_1(t-p) \cdot x_2(p) \cdot dp$	$X_1(s) \cdot X_2(s)$
$\exp(a \cdot t) \cdot x(t)$	$X(s-a)$
$t \cdot x(t)$	$-\frac{dX(s)}{ds}$
$\frac{\partial x(t,a)}{\partial a}$	$\frac{\partial X(s,a)}{\partial a}$

$$L\{x(t-a)\} = e^{-a \cdot s} \cdot X(s) + \int_{-a}^0 x(\tau) \cdot e^{-s\tau} \cdot d\tau \cdot e^{-a \cdot s}$$

$$L\{x^{(n)}\} = s^n \cdot X(s) - \sum_{k=0}^{n-1} x^{(k)}(0) \cdot s^{n-1-k}$$

